

Grunnmat

Grunnmat hjá ráðgjafa VIRK eða öðrum fagaðilum á sér stað þegar einstaklingur getur ekki lengur sinnt sínu starfi sökum skertrar starfshæfni sem má rekja til heilsubrests. Einstaklingur sem uppfyllir þá skilgreiningu sem sett er hér fram á rétt á og hefur þörf fyrir þjónustu fer í gegnum grunnmat sem framkvæmt er af ráðgjafa eða viðeigandi fagaðila sem heldur utan um mál einstaklingsins á meðan á starfsendurhæfingu stendur. Hér eftir verður talað um þennan aðila sem ráðgjafa en hann getur í sjálfu sér haft annað starfsheiti hjá þeirri einingu sem hann starfar hjá.

Aðferðin byggir á ferli þar sem ráðgjafi- í samstarfi við einstaklinginn - dregur fram og skýrir hvaða færni viðkomandi hefur sem nýtist á vinnumarkaði. Þessi aðferð er forsenda þess að hægt sé að meta hvort það sé mögulegt að hefja ferli til að bæta og þróa færni einstaklingsins með það að markmiði að hann geti að hluta eða öllu leiti séð fyrir sér með vinnu. Um er að ræða ferli þar sem ráðgjafi, í samstarfi við einstaklinginn, dregur fram og skýrir hvaða færni viðkomandi hefur sem nýtist á vinnumarkaði. Þessi skýring er forsenda þess að hægt sé að meta hvort einstaklingurinn hafi möguleika á að taka þátt á vinnumarkaði eða hvort það sé mögulegt að hefja feril til að bæta og þróa færni einstaklingsins með það að markmiði að hann geti að hluta eða öllu leyti séð fyrir sér með vinnu.

Grunnmat felur í sér markvissa upplýsingaöflun, ráðgjöf, utnumhald og hvatningu. Í *Grunnmati* ber að leggja áherslu á hvatningu sem miðar að því að gera einstakling eins virkan í sínu umhverfi eins og hægt er.

Markmiðið með grunnmati er að efla heilsu og bæta félagslegar aðstæður þannig að einstaklingur eigi afturkvæmt á vinnumarkað. Í grunnmati skiptir huglægt mat einstaklings á færni sinni miklu máli sem og trú hans á eigin getu því þessi atriði gefa til kynna hvað viðkomandi mun treysta sér til að takast á við í framtíðinni.

Með því að vinna grunnmat er dregin upp heildræn mynd af stöðu einstaklingsins þar sem lögð er áhersla á hvatningu sem miðar að því að gera einstaklinginn eins virkan í sínu umhverfi eins og hægt er. Með því að koma snemma að málum er tryggt að brugðist er við þörfum einstaklingsins strax á fyrstu stigum og sett upp virkniáætlun í takt við þarfir hvers og eins. Unnið er markvisst með þá þætti sem bætt geta starfshæfni einstaklingsins og þar með möguleika hans á að komast aftur til vinnu. Einnig er markvisst unnið með þá styrkleika sem einstaklingurinn hefur og hann hvattur áfram með þeim hætti. Þannig er brugðist við með snemmtækri íhlutun og með því mögulega komið í veg fyrir að einstaklingurinn þurfi sérhæfðari þjónustu og/eða hverfi af vinnumarkaði.

Um leið og grunnmat er unnið skapast vettvangur fyrir ráðgjafa að mæta einstaklingnum þar sem hann er staddur og laða hann til virkrar þátttöku í mats- og starfsendurhæfingarferlinu. Rödd einstaklingsins fær að hljóma, hann er hvattur til að taka ábyrgð á lífi sínu og aðstæðum. Þá gefst tækifæri fyrir ráðgjafa og einstakling að mynda tengsl og byggja upp traust til framtíðar en samband framangreindra er ein forsenda þess að starfsendurhæfing nái að bera árangur. Á þessu fyrsta stigi starfsgetumatsins gefast einnig tækifæri til að bregðast við stöðu einstaklingsins með því að beina honum í skammtímaúrræði er mætt geta þörfum hans. Upplýsingar um þátttöku/niðurstöður slíkra úrræða veita einnig mikilvægar upplýsingar inn í starfsgetumatið.

Ráðgjafinn stýrir ferlinu í grunnmati, upplýsingaöfluninni og samtalinu. Hann beinir ætíð sjónum sínum að hæfileikum einstaklingsins sem og færni í stað þess að nema staðar við það sem á skortir. Hann hjálpar einstaklingnum um leið að sjá sjálfan sig og stöðu sína með sömu gleraugum. Ráðgjafinn er hinsvegar ekki meðferðaraðili á nokkurn hátt, hans hlutverk verður alltaf að einskorðast við þá upplýsingaöflun sem sett er upp í verkfærum og verkferlum grunnmats ásamt því að halda utan um þá þræði og leiðir sem einstaklingurinn kann að fara í sínu ferli.

Þeir þættir sem tilheyra grunnmati eru eftirfarandi:

1. Grunnupplýsingar
2. Heilsufarsleg skimun
3. Mat á möguleikum
4. Niðurstöður samtals og greiningar á eftirfarandi þáttum:
 - a) Viðhorf og tengsl við vinnumarkað
 - b) Að tileinka sér nýja færni og þekkingu
 - c) Áhugamál
 - d) Félagsleg færni – persónuleg hæfni
 - e) Félagslegar og fjárhagslegar aðstæður
 - f) Heilsufar
5. Sérstakar Töflur/spurningar eru innan hvers þáttar í liðum a-f) hér að framan og eru þær hugsaðar til að ná markvisst fram sjónarhorni einstaklingsins á stöðu sinni. Þeir þættir sem settir eru fram í Töflunum eru m.a. unnir út frá færniþáttum sem koma úr ICF kerfinu (International Classification of Function).
6. Niðurstöður grunnmats, leiðir af sér markmið og leiðir í starfsendurhæfingu fyrir einstaklinginn og þar með áætlun um endurkomu til vinnu

Verkfæri í Grunnmati og notkun þeirra

Grunnupplýsingar

Hér er um að ræða upplýsingar er horfa til félagslegrar stöðu menntunar og vinnusögu er þykja mikilvægar á þessum tímapunkti. Markmiðið með *Grunnupplýsingum* er að átta sig á félagslegri stöðu einstaklingsins sem og hans helstu styrkleikum er varða menntun og starfsreynslu.

Heilsufarsleg Skimun

Hér er horft markvisst til heilsufarslegra þátta og hvort bregðast þurfi við með einhverjum hætti áður en áframhaldandi vinna með einstaklingnum telst tímabær með tilliti til árangurs. Inn í *Skimun* eru byggð viðvörðunarkerki, svo kölluð „rauð flögg“, sem eru leiðbeinandi varðandi hvar bregðast skuli við með nánari athugun annars vegar og virkniaukandi aðgerðum hins vegar. Auk þess eru þekktir áhættuþættir er snúa að því að fara ekki aftur út á vinnumarkaðinn í heilsufarslegri skimun. Markmiðið með *Skimun* er að draga fram þá þætti sem mögulega krefjast inngrips sérfræðinga strax.

Samtalsrammi, mat og leiðir í grunnmati

Við gerð *Grunnmats* notar fagaðili samtalsramma sem samtal hans og einstaklingsins mun byggja á. Samtalsramminn er mótaður með tilliti til þeirra markmiða er samskipti fagaðila og einstaklings eiga að ná fram. *Samtalsramminn* þjónar margskonar tilgangi í *Starfsgetumati*. Í honum kemst sjónarhorn einstaklingsins að, hann fær tækifæri til að segja sjálfur frá sínum aðstæðum og upplifunum. Markmiðið með *samtalsrammanum* er að fá fram heildstæða mynd af högum einstaklings með tilliti til starfshæfni og virkni á vinnumarkaði. Brýnt er að upplýsingarnar séu skráðar inn í samtalsrammann á sem hlutlægaastan hátt til að tryggja að *Grunnmatið*, sem unnið er á grundvelli upplýsinganna, sé eins nákvæmt og kostur er.

Höfuðmarkmiðið er að veita aðstoð til sjálfshjálpar að því leyti sem það er mögulegt. Þegar *samtalsramminn* er unninn þarf að fara ítarlega í eftirfarandi yfirþætti:

1. Viðhorf og tengsl við vinnumarkað
2. Að tileinka sér nýja færni og þekkingu
3. Áhugamál
4. Félagsleg færni – persónuleg hæfni
5. Félagslegar og fjárhagslegar aðstæður
6. Heilsufar

Innan hvers yfirlýðingar eru *gátlistar* sem er hugsaður til leiðbeiningar og stuðnings við samtal ráðgjafa og einstaklings með tilliti til hvaða upplýsingum skuli sérstaklega leita eftir.

Tölur/sérstakar spurningar innan hvers yfirlýðingar eru hugsaðar til að ná markvisst fram sjónarhorni einstaklingsins á stöðu sinni. Þeir þættir sem settir eru fram í *Töflunum* eru m.a. unnir út frá færniþáttum sem koma úr ICF kerfinu (International Classification of Function). Í viðauka 4 eru nánari upplýsingar um þessa þætti ásamt gátlistum og tölum með ICF færniþáttum.

Sem dæmi um mælitæki sem nota má til að dýpka skilning á einstaklingnum í hverjum lið og þar með hvaða íhlutun er við hæfi má hér nefna:

1. **Viðhorf og tengsl við vinnumarkað:** Vinnutengd úrræði og niðurstöður er varða mætingu og áhugahvöt, formlegt samtal um endurkomu til vinnu (ETV samtal), SASSAM, WRI, AWP, AWC, MÁV, Norræni spurningalistinn um sálfélagslega þætti í vinnu
2. **Að tileinka sér nýja færni og þekkingu:** SASSAM, lesblindugreining, ADHD greining, 15 atriða minnispróf, D2 athygli/einbeitingarpróf, valin undirpróf WAIS-III
3. **Áhugamál:** Áhugasviðsgreining
4. **Félagsleg færni:** ASEBA, PAI, BPI, MMPI
5. **Félagslegar og fjárhagslegar aðstæður:** ASEBA og heilsutengd lífsgæði (t.d. SF-36), PAI, BPI
6. **Heilsufar:** Becks, ASEBA, SASSAM og heilsutengd lífsgæði (SF-36), BAI, BDI, DASS, S-36, PAI, BPI

Hér er ekki um tæmandi lista að ræða

Mat á möguleikum

Hér er sjónum sérstaklega beint að einstaklingnum og hann spurður markvisst út í hvaða lausnir hann telur nauðsynlegar til að komast aftur út á vinnumarkaðinn. Markmiðið með að leggja fyrir *Mat á möguleikum* er tvennskonar. Annarsvegar er það að ráðgjafi fær yfirsýn yfir hvað einstaklingur telji að þurfi að gera fyrir hann til að bæta vinnugetu/starfsgetu hans. Hinsvegar er markmiðið með *Mat á möguleikum* að einstaklingurinn nái yfirsýn yfir sitt vandamál sem og sinni ábyrgð þegar kemur að því að takast á við vandamálið.

Áætlun um endurkomu til vinnu

Á sama tíma og unnið er *Grunnmat* eru markmið sett með einstaklingnum er lúta að því að auka hans virkni og þátttöku til vinnu. Þessi markmið eru sett inn í *Virkniáætlun* einstaklingsins sem er á sama tíma áætlun hans um endurkomu til vinnu og er í samfelldri þróun meðan samstarf einstaklings og ráðgjafa stendur. Hér getur verið um að ræða bæði skammtíma- og langtímamarkmið. Rauði þráðurinn í þessari áætlun er að setja upp raunsæ markmið með virkri þátttöku einstaklingsins er varða leið hans aftur út á vinnumarkaðinn. Einnig getur formlegt samtal um endurkomu til vinnu gagnast vel sem verkfæri til að tryggja árangursríka endurkomu einstaklings til vinnu. Það samtal getur bæði átt sér stað milli ráðgjafa og einstaklings og milli einstaklings og yfirmanns á vinnustað. Dæmi um slíkt samtalsform er að finna á heimasíðu VIRK – Starfsendurhæfingarsjóðs (www.virk.is).

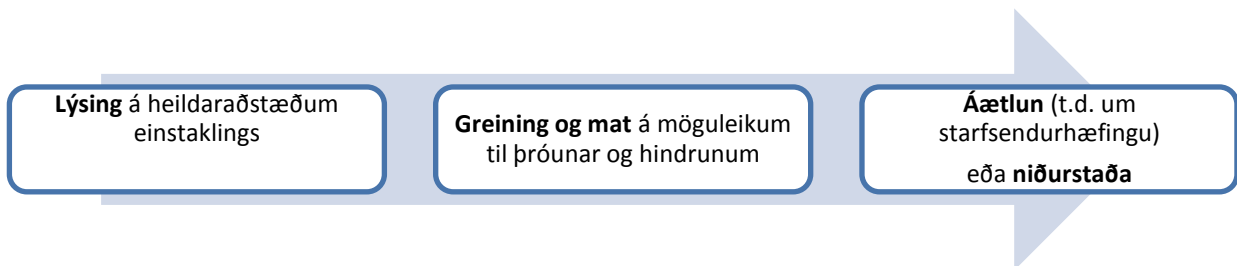
Niðurstaða grunnmats

Þó markmiðið með *Grunnmati* sé að fá fram heildstæða mynd á stöðu og líðan einstaklingsins, þá er ætlunin ekki sú að alltaf sé farið ítarlega í gegnum alla þætti, heldur sé það einstaklingsbundið. Það er ráðgjafa að vega og meta eftir þeim upplýsingum sem liggja fyrir um einstaklinginn. Þá er gert ráð fyrir að listaðir séu upp helstu styrkleikar og hindranir einstaklingsins og markmið og leiðir að þeim sett við hvern þátt.

Niðurstöður *Grunnmats* byggja á:

- Gögnum sem fylgja einstaklingnum inni kerfið
- Grunnupplýsingum sem aflað er eftir fyrirfram ákveðinni aðferð og hefur verið lýst hér að framan
- Upplýsingum um árangur virkniaukandi aðgerða þegar þær hafa átt sér stað

Niðurstöður *Grunnmats* þarf að vera í samræmi við eftirfarandi feril:

Í gegnum allan ferilinn skal eiga sér stað góð skráning og vistun á upplýsingum. Það er mikilvægt að halda þessum þremur þáttum í ferlinu aðskildum – þ.e. greining og mat á möguleikum getur t.d. ekki hafist fyrr en lýsing á aðstæðum viðkomandi er orðin fullnægjandi og áætlun um starfsendurhæfingu hefst ekki fyrr en þetta tvennt hefur átt sér stað.

Niðurstöður *Grunnmats* er því samantekt ofangreindrar gagnaöflunar og er nauðsynleg til að fá heildarmynd af stöðu einstaklings m.t.t. styrkleika og hindrana á vinnumarkaði og hvert stefna beri í starfsendurhæfingu. Niðurstöðurnar nýtast einnig til samskipta við heilsugæslu, Tryggingastofnun og við undirbúning *Sérhæfðs mats*.